

de lichte voorde

periodiek van de
vereniging voor oudheidkunde te lichtenvoorde.

„de nieuwe molen“
gephotografeerd omstreeks 1900.
zie daarvoor artikel op pag. 1.

december 1978, nummer 10.

"DE NIEUWE MOLEN"

In 1844 werd de tweede molen van Lichtenvoorde gebouwd. Hij was eigendom van het Rooms Katholiek Armenbestuur, welke de molen verpacht heeft aan de familie Venderbosch. Zo rond 1900 ging de pacht over aan de familie Van Wijngaarden. Toen men in 1844 de molen bouwde, werd hij gebouwd als beltmolen. Dat wil zeggen, dat men tegen de molen een berg (= bult, waarvan het woord belt komt) opwierp (zie Harreveld). Op zo'n belt verrichtte de molenaar zijn buitenwerk, zoals bijv.: het kruien (= kap op de wind zetten), het zwichten (= gedeeltelijk weggrollen van en/of het voorleggen van het zeil), de bediening van de vang (= rem), het opdoeken (= totaal weggrollen van het zeil) en de ketting aan de roede (= wiek).

In het jaar 1895 is er brand uitgebroken in de molen. Hierbij werd, op de stenen romp na, de gehele molen totaal verwoest. Om de molen weer op te knappen, trok men molenbouwersfirma Kreeftenberg uit Varsseveld aan. Kreeftenberg en zijn zoon vertrokken iedere morgen om 5 uur, liepen naar Lichtenvoorde, werkten tot + 7 uur 's avonds en liepen dan weer terug naar Varsseveld. Dit ging zo door tot de molen weer klaar was. De molenaar klaagde voor de brand al geregeld over de windbelemmering die de bebossing van Het Hof veroorzaakte. Zodoende gaf Van Wijngaarden aan Kreeftenberg de opdracht om de molen te verhogen. Hierdoor veranderde de beltmolen in een stellingmolen. Op de romp plaatste men een stuk van drie meter. Dit hield in dat er drie meter boven de berg een soort balkon (= stelling) geplaatst moest worden. Op deze stelling verrichtte de molenaar toen zijn werk. Het oude gevlucht (= wiekenkruis) was voor de restauratie van 1895 veel langer, maar werd na de verbouwing ingekort tot een gevlucht van 24 m. (= van wiektopje tot wiektopje). In het begin had de molen een dubbele taak, hij was n.l. zowel koren- als runmolen. Een runmolen was een molen, die eikenschors voor de lederwarenindustrie vermaalde. De "Nieuwe Molen" deed dit voor de firma Hulshof aan de Aaltenseweg. Deze firma gebruikte het run om er een looistof voor het leer van te maken. Hoewel de molen tevens runmolen was, stond de meelproduktie primair. De molen beschikte over drie paar (3 koppel) maalstenen. Het waren zgn. blauwe stenen (= natuurstenen). Twee koppel waren in gebruik voor het produceren van veevoedermeel, terwijl het derde koppel in gebruik was voor de produktie van consumptiemeel (= rogge, tarwe). Al vroeg maakte de firma Van Wijngaarden gebruik van een zuiggasmotor (opvolger van de stoommachine), die in het beginstadium uitsluitend werd gebruikt als de wind verstek liet gaan. Om toch de wind

zoveel mogelijk te kunnen benutten, werden er zo + 1937 verbeteringen en wijzigingen aan het wiekenkruis aangebracht. Zo werden op twee wieken (= één roede) z.g. klepwieken aangebracht. De taak van deze klepwieken is hetzelfde als die van zeilen, nl. betere windvang en verwerking van windkracht in energie. Het verschil echter is, als er met zeilen toenemende wind was, moest men de molen vaak stilzetten om de zeilen op te rollen. Bij klepwieken is het veel gemakkelijker. Gaat de molen te hard draaien, dan wil een stang door de middelpunt vliedends kracht uit de wieken, waardoor de kleppen dan opengetrokken worden, zodat de kleppen haaks op de draairichting komen te staan, hetgeen de molen doet afremmen. Vandaar dat men met een moeilijke naam die kleppen "zelfzwichtende remkleppen" noemt. Door deze uitvinding (Ten Have, Vorden 1926) kon de molenaar veel sneller en effectiever werken, want hij hoefde nu niet meer zo vaak naar buiten als toen hij nog zeilen had. Toch bleek ook dit hulpmiddel niet van voldoende macht tegen de toenemende modernisering, mechanisatie en concurrentie te zijn. Men was genoodzaakt de zuiggasmotor te vervangen tegen een dieselmotor. Deze diesel liet men nu samen werken met de windmolen. Toch bleek ook dit niet te voldoen. Men verving daarop de diesel voor een zware "Werkspoor" scheepsmotor. "De Nieuwe Molen" had toen voor het laatst met zijne wieken gezaaid. Hij kwam voor goed aan de ketting, waardoor het verval gruwelijk toesloeg. Toen men in 1957 de molen nog eens wilde laten draaien, brak tijdens het op de wind zetten van de kap, het rechter gedeelte van de staart af. Hierdoor was de totale stilstand een feit. In 1958 heeft men de molen gesloopt en is de molenkap met wieken en as naar Vragender gegaan, waar U nu nog vaak de wieken van de "Nieuwe Molen" kunt zien draaien op de molen "De Vier Winden". Wat "De Nieuwe Molen" betreft kunnen we helaas alleen nog spreken over de voormalige molen van Van Wijngaarden.

Met vriendelijke groeten,

Uw amateur-molenaar en medelid,

B. Knippenborg.

DE EERSTE OORKONDE OVER DE KAPEL VAN VRAGENDER

Eén van de vier wijken in Vragender heet Kerkenhoek, omdat daar eertijds een kapel stond, waarvan nog een gedeelte als ruïne over is. In 1444 werd over het gebruik van dit gebouw een contract gesloten tussen Otto, heer van Bronkhorst en Borculo, en de pastoor van Groenlo, Wessel van den Cruce. Vermoedelijk was de kapel gesticht door het Stift van Vreden, waartoe ook de nabijgelegen boerderij Leferink behoorde. Otto zal eigenaar zijn geworden van bezittingen, die het Stift hier in Vragender van ouds gehad heeft. Om een vaste dienst in de kapel in te voeren moest hij met de pastoor van Groenlo een overeenkomst sluiten. Vragender hoorde evenals het gebied Lichtenvoorde kerkelijk bij de parochie Groenlo. De oorkonde werd door Otto opgesteld en daarna door de pastoor bevestigd. Het contract kwam daarom tot stand op de burcht van Otto te Lichtenvoorde en niet in wèhne of pastorie van Groenlo.

De tekst van het geschrift is ruim 500 jaar oud. De schrijver gebruikte niet de taal van de streek, maar een soort Nederlands, dat toen ook in het oosten in officiële stukken voorkwam. Maar het persoonlijk dialect van de schrijver laat zich hier en daar gelden. In plaats van woensdags bijvoorbeeld schrijft hij guedesdaeges, dat als goonsdaags nog in de spreektaal gezegd wordt.

De spelling van het stuk is willekeurig en de zinsbouw gebrekkig. Hier volgt de oorspronkelijke tekst met vertaling.

- - -

In den jaar O.H.... 1444 op Sunte Severins dach, doe averdroegen wij Otto Here to Bronchorst und to Borclo mit heren Wessele van den Cruce kirchere to Grolle, als van der renten wegen der capellen to Vrageren ende offer ende ander guet, dat daer komet off koemen mach, in vorwerden: dat al die renten ende offer, die nu sint of hiernamaels koemen mogen, wesen solen tho behoef eens Pryesters, die ter weken in der capellen to Vrageren vors, doen sall drie Missen, als des Guedesdaeges, des Saterdaeges ene Misse van Onser Lyever Vrouwen und des Zoenedages; beholdende heren Wessele, sinen nakoemelingen ende der kircken van Grolle oer rechte, - mit naemen, dat die buerlude van Vrageren versueken unde hoelden solen in der kircken to Grollo oer vier hochtyde, die vier zielen-daege, sinte Calixtusdach oers patroens, oere kindere kristenen toe laten,

die vrouwen oeren kirckgank, oer doden toe graven ende die begenkenissen aldaer toe hoelden, als deze vorgemelde punckten gewoonlick sint unde anders niet.

En de heer Wessel vorgem. hevat gegeven ende ghyft in die eer Onzer Lyever Vrouwen ende den edelen jonckeren Otten vorgem. to willen sin leven lanck alle sulke deyl renthe ende offer, als hie des jaers daraf plach to boeren to behoef des vorg. priesters, den hie ende sine nakoemelingen solen setten in die vorg. capelle myt contente des edelen joncker Otten vorg. ende sijnre nakoemelingen.

Sonden argelist. In een tuch der waerheyt ende dese vorg. punten also to hoelden unde te blijven, heb wij Otto heer to Bronchorst unde to Borcklo vors. onsen secret an desen Bref doen hangen. Ende ich her Wessel van den Cruce vors. hebbe mijnen segel an desen bref gehangen, anno et die supra-scriptis.

- - -

In het jaar Onzes Heren.... 1444 op het feest van St. Severinus sloten wij Otto heer te Bronkhorst en te Borculo met de heer Wessel van den Cruce pastoor te Groenlo een overeenkomst aangaande de renten van de kapel te Vragender en de giften en ander goed, dat daarvan komt of mag komen op de voorwaarden:

dat al die renten en giften, die nu bestaan of later mogen komen, besteed worden voor de priester, die elke week in de kapel te Vragender drie Missen zal lezen namelijk op woensdag, op zaterdag de Mis van Onze Lieve Vrouw en op zondag;

de heer Wessel, zijn opvolgers en de kerk van Groenlo behouden hun rechten, - dit wil zeggen, dat de inwoners van Vragender de kerk van Groenlo zullen bezoeken om er te houden de vier hoogtijden, de vier ziele-dagen, het feest van hun patroon St. Calixtus te viaren, hun kinderen daar te laten dopen, hun vrouwen om daar de kerkgang te doen, hun doden daar teraarde te bestellen en lijkdienst te houden, zoals zulke bepalingen gewoonlijk zijn en niet anders.

En genoemde heer Wessel heeft gegeven en geeft ter ere van Onze Lieve Vrouw en terwille van de edele jonkheer Otto voorgenoemd zijn volle aandeel aan de rente en giften, die hij elk jaar daarvan placht te beuren, ten behoeve van bovengenoemd priester, die hij en zijn opvolgers in voorgenoemde kapel zullen aanstellen met goedvinden van voorgenoemde edele jonkheer en zijn opvolgers.

Zonder arglist. Tot getuigenis der waarheid en ter bevestiging genoemde voorwaarden te vervullen en gestand te doen, hebben wij Otto heer te Bronkhorst en te Borculo bovengenoemd ons geheim zegel aan dezen brief laten hangen. En ik heer Wessel van den Cruce voornoemd heb mijn zegel aan deze brief gehangen, in het jaar en op de dag boven aangetekend.

- + - - + - +

Het feest van St. Severinus is niet te bepalen. Twee Heiligen met die naam komen voor. Een van deze had zijn jaardag in januari, de andere op 23 oktober.

De inwoners van Vragender bleven verplicht hun hoogtijden in de parochie van Groenlo te houden en evenzo het feest van St. Calixtus daar mee te vieren. Ook moesten zedeelnemen aan de herdenking der doden op de "zieledagen", die in de vier jaargetijden te Groenlo werd gehouden, omdat daar ook de begraafplaats van Vragender lag. Vermoedelijk trok dan de vicaris van de kapel met het kruis voorop als in processie naar Groenlo.

Men mag veronderstellen, dat de Augustijnen van het klooster Schaer in het begin met de nu vaste dienst in de kapel van Vragender zijn belast. Zij hadden zich nog maar enkele jaren geleden namelijk in 1430 bij Eredevoort gevestigd. Wellicht was dat de aanleiding voor Otto van Borculo om met de pastoor van Groenlo een regeling te treffen. Ook voor 1444 heeft men in de kapel reeds kerkdienst gehouden. De tekst van de overeenkomst immers geeft te kennen, dat de pastoor van Groenlo jaarlijks daardoor inkomsten trok. Maar in plaats van die onregelmatige dienst werd in 1444 een vaste dienst ingevoerd, die ook later wel eens ongeregeld werd vervuld. De overlevering van Vragender weet nog, dat er van het Schaer naar de kapel een voetpad liep.

M. Reinders O.F.M.,
Vorden

HET WAPEN VAN DE GEMEENTE LICHTENVOORDE

In de eerste helft van de 14e eeuw behoorde Lichtenvoorde tot de bezittingen van de heren van Bronckhorst, Gijsbert de vierde van die naam wordt in 1312 genoemd als bezitter van een burcht, welke volgens de bisschop van Munster zonder toestemming op Munsters territorium zou zijn gebouwd.

Gijsbert, tweede zoon van Gijsbert V, heer van Bronckhorst, sinds 1360 echtgenoot van de vrouwe van Borculo, verwierf in 1397 de heerlijkheid Borculo (en dus ook Lichtenvoorde).

Lichtenvoorde is sindsdien met Borculo verenigd gebleven (tot 1616) en vormde één van de voogdijen van die heerlijkheid.

Na langdurige processen werden Borculo en Lichtenvoorde in 1615 door het Hof van Gelderland toegewezen aan Graaf Joost van Limburg Stirum, heer van Bronckhorst.

Reeds het volgende jaar in 1616 sticht deze graaf een afzonderlijke Stadt en Heerlijkheid Lichtenvoorde en maakt er een Hoge Heerlijkheid van.

De hoogste Ambtsdrager was een richter, verder waren er een rentmeester, boswachter en 2 borgemeesters.

De burger had het recht marktdagen te houden, er was een Mark-genootschap, waarvan de genoten een soort zakelijk recht hadden, de woeste gronden gezamenlijk te gebruiken.

De Authentieke- en andere stukken in de Stadt en Heerlijkheid Lichtenvoorde werden opgemaakt en getekend door de Richter en voorzien van zijn particuliere zegel, familiewapen.

Tot 1701 bleven Lichtenvoorde en Borculo in handen van de Van Limburg Stirums.

Tussen 1701 en 1776 werd Lichtenvoorde tweemaal doorverkocht. In 1776 kocht Prins Willem V de heerlijkheid Lichtenvoorde tegelijk met Borculo.

Tot de Bataafse Revolutie in 1795 bleef Lichtenvoorde eigendom van de Oranjes.

Voor 1874 zijn er geen pogingen gedaan een gemeente-wapen te verkrijgen. In dat jaar werd op 12 mei in Nederland het zilveren Regeringsjubileum van Koning Willem III gevierd. Ter gelegenheid hiervan werd in Lichtenvoorde

een 20 ton wegende zwerfsteen op de markt geplaatst.

De inwoners besloten toen een liggende leeuw te laten aanbrengen en tevens de koning te verzoeken de zwerfkei met rustende leeuw als wapen van Lichtenvoorde te mogen aannemen.

Aan dit voornemen is echter geen gehoor gegeven.

In 1890 werd er op serieuze wijze geprobeerd een wapen te verkrijgen. Burgemeester en Wethouders stelden op 8 juli van dat jaar aan de raad voor een wapen aan te vragen. De raad ging hiermee akkoord en richtte een request tot de koning waarin alleen te kennen werd gegeven, "dat de gemeente tot heden niet in het bezit is van een eigen wapen, dat hij gaarne wenschte dat zij alsnog een in verband met hare geschiedenis passend eigen wapen verkreeg".

Was er toen maar zo'n vereniging voor oudheidkundegeweest als wij nu hebben, in plaats van die mijnheer "Staats Evers". Het request van de raad werd door de Minister van Justitie om advies naar de Hoge Raad van Adel doorgezonden. Dit college richtte zich per brief van 4 september 1890 tot de burgemeester met het verzoek om bijzonderheden uit de geschiedenis van Lichtenvoorde op te geven. De burgemeester, Raupp, wendde zich toen om advies tot Mr. Staats Evers, oud-lid van de provinciale Staten van Gelderland. Al gauw schreef deze Evers terug met de mededeling dat Lichtenvoorde teweinig geschiedenis had (stom hè!) om daaraan een wapen te ontlenen.

Staats Evers vervolgt echter: De gemeente Heerde kreeg onlangs een wapen met attributen van landbouw als oijen- en schapenkoppen. Nu zou Lichtenvoorde waarin immers veel varkens worden gemest, in navolging daarvan misschien een zwijnenkop kunnen aannemen maar dit dier heeft misschien geen fraai effect: evenmin als worsten en hammen.

In antwoord op de brief van de Hoge Raad van Adel, legde uiteraard burgemeester Raupp de suggestie van Staats Evers terzijde en schreef dat hij deze mijnheer had geraadpleegd en dat deze heeft verklaard dat Lichtenvoorde een te weinig belangrijke geschiedenis heeft om daaraan een wapen te ontlenen. Ook relatie Oranje-Lichtenvoorde kan niet dienen bij de samenstelling van het wapen.

De Hoge Raad van Adel kon met die gegevens niets utrichten en gaf dat dan ook door aan de Minister van Justitie. De Minister richtte zich tot de Commissaris van de Koning van Gelderland met het verzoek de raad van Lichtenvoorde uit te nodigen een nieuw adres in te dienen onder overlegging

van een beschrijving en een tekening in kleuren.

In de raadsvergadering op 19 januari 1891 werd besloten om zich met een nieuw adres te wenden tot H.M. de Koningin-weduwe regentes (Koning Willen III was op 23 november 1890 overleden). De burgemeester stelde zich nog die zelfde dag in verbinding met J.M. Lion te 's Gravenhage, Wapenschilder van den Hoogen Raad van Adel. Deze bleek beter op de hoogte te zijn van de geschiedenis van Lichtenvoorde. Lion stelde voor een gemeentewapen te ontwerpen waarbij het wapen van het geslacht Bronckhorst moest worden gebruikt als hartschild en dat tevens voorstellingen toegepast moesten worden ontleend aan de land- en vlasbouw.

Gijsbert van Bronckhorst had in 1277 een kasteel en een stadspoort gebouwd. (In de 17e en 18e eeuw waren er 2 stadspoorten.)

De wapenschilder nam dat gegeven als uitgangspunt voor een ontwerp waarvan hij de volgende omschrijving gaf: In goud een kasteel van keel (rood) bestaande uit een gekanteelde muur met opgetrokken valdeur van sabel, aan elke zijde verlicht door twee langwerpige vensters van de laatste kleur. Boven op de muur aan elke zijde een gekanteelde toren, verlicht door een venster van sabel en voorzien van een spitsdak van lazuur. Over alles heen een hartschild van keel (rood) waarin een goud getongde, genagelde en gekroonde zilveren leeuw.

De Hoge Raad was van oordeel, dat de gemeente juist had gehandeld door in het ontwerp haar oorsprong in herinnering te brengen. Maar dan komen de bezwaren van het college... Het staat helemaal niet vast of Gijsbert van Bronckhorst het kasteel zelf gebouwd heeft. Ernstige bezwaren heeft men tegen de uitvoering van het wapen zelf. Er zijn nl. twee wapenschilden op elkaar gesteld, dat van Bronckhorst is geplaatst op het schild met de burcht van Lichtenvoorde. Ook was de uitvoering volgens de Hoge Raad van Adel veel te gedetailleerd.

Het is daarom wenselijk, meent de Hoge Raad, de burcht zo eenvoudig mogelijk weer te geven in de vorm van een ronde toren met kantelen en zonder kap, kortom een burcht in heraldische zin. Het wapen van Bronckhorst is juist weergegeven

De Minister verzocht de Commissaris het gemeentebestuur in te lichten en het in overweging nemen om een nieuw verzoekschrift in te dienen volgens de omschrijving van de Hoge Raad van Adel. Lion is het hiermee niet eens. Maar hij is het met de burgemeester wel eens, dat men maar aan het verzoek van de minister moet voldoen omdat de gemeente zo spoedig mogelijk een wapen wil bezitten.

Ook de gemeenteraad kiest de wijste partij. In de raadsvergadering van 8 augustus 1891 wordt besloten "een wapen aan te vragen als door de Minister wordt voorgesteld, ofschoon de bezwaren van de Minister in zijn schrijven vervat niet worden gededd."

Bij Koninklijk Besluit van 12 september 1891 kreeg de gemeente Lichten-
voorde eindelijk haar wapen, waarvoor zij dus in totaal driemaal een request
had moeten insturen.

De officiële omschrijving van het wapen luidt:

Gedeeld, 1 van keel, beladen met een van goud gewapende en van goud gekroon-
de leeuw van zilver, 11 van goud, beladen met een (heraldische) burcht van
keel, het schildomgeven door het randschrift "Gemeentebestuur Lichtenvoorde".

Misschien kan als herinnering dat Lichtenvoorde een Hoge Heerlijkheid is
geweest, als wapenvermeerdering een Gravenkroon worden toegevoegd.

Lichtenvoorde, juli 1978.

Frits Buijnink.

Zie "Archief" 1966 en 1967 van de Oudheidkundige Vereniging
"De Graafschap".

DE GEMEENTEBEGROTING 1878

Het is erg interessant eens te bezien hoe de gemeentefinanciën er in onze Gemeente honderd jaar geleden voorstonden.

Het dagelijks bestuur bestond toen uit de volgende personen.

Burgemeester J.A. van Basten-Batenburg (Dit was de eerste van de drie burgemeesters van die naam.)

Wethouders: J.H. Krabbenborg en B.J. Hulshof.

In de oude boeken vinden we in dit jaar achtereenvolgens drie gemeentelijke-ontvangers, o.a.:

P. Hoff, T.W. te Welscher

Er waren 2 lagere scholen in de gemeente, beiden openbaar, één school in Lichtenvoorde-stad en één in Zieuwent.

De totale inkomsten van de gemeente waren toen: f 16.495,35.

Eén van de voornaamste bronnen van inkomsten was de rente van 4% uit een lening van f 50.000,- door de Gemeente verstrekt aan de Nederlandsch-Westfaalsche Spoorwegen.

De totale uitgaven waren toen zo gering, dat men een saldo had van f 8.332,35. Dit was vermoedelijk niet in één jaar tot stand gekomen, als men de uitgaven post bekijkt. Laten we er enkele willekeurige posten uitlichten, te beginnen met de uitgaven voor het onderwijs:

In Lichtenvoorde-stad was toen dhr. H.J.A. Simons hoofd van een tweemansschool. Zijn gehele jaarwedde was: f 637,50.

Zijn collega in Zieuwent, dhr. M. Smits kreeg evenveel.

Er waren 2 onderwijzers, te weten: F.J.A. Kolkman en W.L. Rieffels. Zij ontvingen ieder f 625,-. Een hoofd kreeg dus f 12,50 per jaar meer.

Het onderhoud voor beide scholen was samen f 275,-.

Voor aanschaf en onderhoud schoolmeubalen f 22,75.

[Begrijpt U nu dat die oude schoolbanken zo lang dienst deden??]

Voor schoolboeken en andere schoolbehoeften voor de twee scholen samen het enorme bedrag van f 400,-.

Aan licht verbruikte iedere school f 10,- per jaar.

Aan brandstoffen werd per jaar f 50,- besteed.

Er was één schooltijdschrift: "Het Weekblad ter bevordering van het onderwijs", f 6,- per jaar of + 12 cent per nummer.

Toen bestond er al een schoolcomitee, wat een subsidie ontving van f 10,- per jaar.

Laten we nog een paar andere uitgaven-posten bekijken. Bovengenoemde Burgemeester Van Basten Batenburg had een jaarwedde van f 800,- per jaar. Zijn wethouders ontvingen f 30,- per jaar. (Er werden ongeveer 30 B.&W.-vergaderingen gehouden in 1878).

De Gemeente-secretaris leefde van f 550,- per jaar (Een schoolmeester verdiende toen nog meer.) De gemeente-ontvanger deed zijn werk voor f 225,- per jaar. De veldwachter f 312,- per jaar. Voor een geneesheer stond f 500,- op de begroting. De hele Raad (waarschijnlijk 12 leden) ontving gezamenlijk f 100,- presentiegeld voor het hele jaar.

De reis- en verblijfkosten voor het gehele gemeentelijk apparaat f 75,- voor het hele jaar. Een zware belasting voor de gemeentebegroting was het jaarinkomen van de Vroedvrouw, te weten f 300,- per jaar. Hoeveel Lichtenvoordenaren hielp zij ter wereld komen? Haalde zij f 1,- per jonge urger(es) ?

Voor het zgn. Armenwezen werd in totaal f 116,50 uitgegeven, en wel f 50,- voor behoeftigen en f 66,50 voor krankzinnigenzorg.

De brandweer kostte in 1878 op de kop af f 50,-, blusmiddelen inbegrepen.

Op de weg van Lichtenvoorde naar Varsseveld moet een Tol geweest zijn. De inkomsten hiervan bedroegen dat jaar voor de Gemeente Lichtenvoorde f 288,89½.

Aan Groenlo moest een bedrag van f 18,51 betaald worden voor het onderhoud van het Huis van Bewaring. (Ook andere gemeenten betaalden hieraan mee, zeker een voorloper van een schap of Samenwerkingsverband.)

Er waren ook al honden, want de opbrengst van de hondernbelasting was f 152,50.

De begraafplaats werd voor f 10,- per jaar onderhouden, de straatverlichting vergde f 150,-. Het gehele Gemeentehuis werd schoongehouden voor f 30,- per jaar. Het onderhoud van plantsoenen f 50,-.

En nu maar vergelijken met de Gemeentebegroting 1978. Ga Uw gang.

A.Th.J. van Tongeren.

Waar de familie Joly-Lenderink woont, heeft enkele jaren een stoomgemaal gestaan. Deze maalderij werd gedreven door een zekere Hakstege uit Aalten, die hier rogge e.d. voor de boeren maalde.

Het pand, door de familie Landman en Giezen bewoond, herbergde in die tijd de fam. Holweg, een rasechte schoenmakersfamilie. Vader Holweg had de bijnaam "Napoleon" en zijn drie zoons werden betiteld met de namen Roggetje, Mico en Kiene. De twee eerstgenoemden verhuisden naar Duitsland en de Kiene bleef Lichtenvoordenaar. Het Willemshof wordt nog steeds door de fam. Steenkamp bewoond. "Diekard" zegt men, daar grootvader Jans Steenkamp van Vragender kwam en daar op "Diekard" woonde. Jans Steenkamp was naast landbouwer ook varkens- en veekoopman en voor die dagen een koopman, waarmee niet te spotten viel. Ook de joden, die toen praktisch de handel beheersten, hielden rekening met "den sluwen, uitgekookten boer", zo ze hem noemden. Voor weduwen en wezen was hij een steun en een vraagbaak in die arme tijd. Het laatste huis, dat we behandelen aan de Aaltenseweg is dat, waar nu Toon Rensink in woont, eerder B. Krabben, genaamd Reinders, die een boerenbedrijf had en daarnaast de kleine keuterboeren hielp met zijn paard. Krabben verhuisde naar Harreveld, waar nog twee zoons wonen. Tussen Steenkamp en Krabben stonden prachtige dennenbossen, alsmede akkersmaalhout (eiken), die reeds jong van hun schors ontdaan werden. Deze schors werd gemalen en het leder werd hiermede gelooid. Van het hout maakte men takkebossen, de zgn. schellebossen (prima brandhout), dat voor een gros en een dubbeltje per bos verkocht werd. De Oude Winterswijkseweg telde twee woningen in de voormalige wijken A en B. Het eerste, waar nog de fam. A. Geerdink "Pillenbarts" woont, woonde ook vader B. Geerdink, een Tukker, uit Enschede. Naast het boerenbedrijf was hij thuiswever, alsook zijn zoon Toon heeft dit vak nog gekozen en de oude weefkamer is er nog. Grote stukken linnen-good werden gemaakt voor de boeren in de verre omtrek. Het vlas, dat men nog sporadisch ziet tegenwoordig, was in die tijd een flinke verbouw en iedere boer zorgde voor zijn eigen linnen, waarvan hemden, lakens, enz. gemaakt werden. Voor ca. 35 meter, waarvan de vervaardiging dagen vergde, ontving men ca. 7 Mark. (Het Duitse geld was in die dagen hier een wettig betaalmiddel).

Geerdink heeft vaak jaren moeten wachten op betaling, doch later besloot hij niks af te geven of boter bij de vis. Men klaagt nu wel eens over slechte betalers, doch ook in die tijd wist men daarvan mee te praten.

In de tijd van het poppenschieten (fletterbusse noemden we het stuk flierhout, waaruit het merg werd verwijderd) was Vader Geerdink voor ons een uitkomst.

Hele zakken spiet (afval van het vlas) kregen we gratis en deze proppen waren zo sterk, dat we de kopjes ermee van tafel schoten.

H.Pillen "Slatman" woonde op de plaats, waar nu J. Bluimink een nieuw huis gebouwd heeft. Deze was daghuurder en later knecht bij de Duitse Paters Franciscanen te Harreveld.

Nu komt een nieuwe weg aan de beurt, Veldstraat geheten, en hier woont H. te Brake, maar ook zijn grootvader, H. te Brake, heeft hier gewoond. Naast het kleine boerenbedrijf, was Te Brake daghuurder bij "De Koppelpaarden". De fam. A.Weyenborg had ook een flink boerenbedrijf, waar wel werk te vinden was. In de Winter bij sneeuw en ijs was het met het verzorgen van het vee iedere dag al vlug gedaan en te Brake doodde dan zijn tijd met het maken van vogelkooitjes. Het duurde niet lang of de schoesters kregen hier lucht van en voortaan werd hij betiteld met te Brake "Vögeltjen", een naam die nog niet geheel is uitgestorven. Interessant is het misschien te vernemen, dat dit huis van Te Brake voordien als Doele of Logement heeft dienst gedaan. Kooplui in garen en band, paraplu's - ja wal al niet - kon hier voor enkele stuivers overnachten en voor één cent mocht men met een steen door een appelboom gooien en de gevallen appels natuurlijk meenemen. Aan deze weg woonde ook de fam. H.Hubers, beter bekend als zagemanus. Manus was nl. houtzager. Zagerijen zo wij die nu kennen hier en elders, waren er niet en toch moest er gebouwd en getimmerd worden. Iedere timmerman kocht bomen en liet deze zagen. Er werd een hoge stelling gebouwd en de ene zager stond boven op de stelling en de ander eronder en zo kwamen moeizaam de planken voor de dag. Moeder Hubers was baakster en voor weinig of geen geld heeft zij veel moeders geholpen. Het huis is thans eigendom van B. Steentjes.

We krijgen nu de Tongerlosestraat, genaamd naar het vroeger aan het einde van de weg staande kasteel Tongerlo en nu de boerderij van Smees staat. H.Eppingbroek woont nu op de plaats, waar vroeger de weduwe Liesbet Winters woonde. Haar zonen waren schoenmakers en borstelmakers en naar men mij verzekerde, was zij de eerste bokkenhoudster van Lichtenvoorde. In die dagen had iedereen die geen koe had, een of meerdere geiten. Zelfs dokter Besselink was eigenaar van deze bergbeklimmers. Het dekgeld bedroeg een shilling (30 cent) per geit, doch meermalen moest men de terugtocht aanvaarden, daar ze niet wilde dekken. Dit lag lang niet altijd aan de geit, want verschillende eigenaar pasten ervoor dit zelf te doen en zochten daarvoor hun mannetje uit. De eerste keer kwamen de meeste geiten niet verder dan moeder Doppen en werden netjes aan de paardenpaal gebonden en voor die dertig cent had men zes bittertjes, een drank die in die dagen zeer in trek was.

Tegenover Eppingbroek woonde Drieks te Brake (huisnaam Halink) en was werkzaam op de leerlooierij. Zijn zoon Jan was borstelmaker. Het huis wordt nu bewoond door B. Geerdink. Waar nu de Gebr. Steentjes een klompenfabriek exploiteren, woonden de Gebr. Pothof. Deze plaats heet Mensink. Ook de Gebr. Pothof werkten in het hout. Ze waren houtdraaiers en leverden de talrijke borstelmakers de zo belangrijke stoffers, bezems, enz. Later verhuisden zij naar de Raadhuisstraat, om daar het bedrijf voort te zetten, doch de ene borstelmaker na de andere staakte het bedrijf, zodat ook de Gebr. Pothof een andere weg zochten, welke hen geen "windeieren" heeft gelegd. H. Eijting woont nog op het oude huis van Nadus Doeven, stanzer op de schoenfabriek en een echte plaaggeest. Daarom haalde hij zich de toorn van de jongens op de hals en zongen "Doeven, Doeven, Narre, drie boeren op een karre...". Ze riepen al van verre "Doeven, Doeven, Narre...." Tegenover Eijting stond een oude keet, waarin de fam. Papenburg woonde en Papenburg werkte ook op de schoenfabriek. Zoals velen uit die dagen was hij echt belust op een glaasje en zo zien we hem vertrekken naar Bocholt, waar vele gezinnen uit deze streek een onderkomen zochten.

(Publikatie omstreeks 1959/60)
(wordt vervolgd)

HET KLOOSTER SCHAER BIJ BREDEVOORT (Vervolg 1) door G.A.W. Boerkool, Aalten.

In 1425 koos men hem tot Prior superior van Windesheim en deze verkiezing gaf hem de hoogste plaats in de kloostergemeenschap. Hij stond hoog in aanzien. Over hem zijn zeer goede getuigschriften bewaard gebleven. Hij was ".... een man van eerwaardighen leven, ghemynt van Gode ende den menschen, mit naetuerliken ende gheesteliken gueden ende gaven manichvoldelike verciert, van natuerliken verstande blenkende, rijp van oltheit, van bequamer lengte, schoen van ansichte, vroelic van monde, behoetig (behoedzaam) van sprake, rijp van zeden, een mynner van gueder zeden, een bewaerre der disciplinen, voersichtlich van rade, groetdadich van wercke, opverheven van contemplacien (godsdiensstige bespiegelingen), medelijdsam mitten ghetribulieren (verdrukten), troestelic den becoerden (beproefden), den harden ende verkierden streng ende neerstich. Onder die oetmoedighen was hy die oetmoedichste, onder die schamelen (nederigen) die schamelste, onder die vroeden (wijzen) die vroedste, groetmoedich in teghenheiden, in voerspoede Gode dankende, ende in alle sinen werken vlytich ende stichtlich". Hij was geen man van veel woorden: "...hij seechde dat die gheestelike man sparich solde wesen in den woerden, als die vracke (gierige) man in den penninghen uut te geven". Hij wordt ons beschreven als een man van middelbare lengte, sterk van lichaam, schoon van gelaat, met grijs haar, een kale kruin en een achtbaar voorkomen. Ook in het Frensweger handschrift wordt hij geroemd: "Hij was een vroet man, mynlic ende verstandel, Gode devoet, kael van hoofde, van groter autoriteit, al man eerwaardich ende ontsiende, niet van scarpheit der woerde, mer van rijpheit sijne zeden, van eerbaerheit des personen ende van mynnen der doechden".

Hij was een echte Windesheimer, Zoals allen beminde hij de armoede, was hij een krachtig handhaver van de tucht, wist hij stipt de hand te houden aan de vastgestelde wetten en regelen, was hij medelijdend jegens bedroefden en een trooster voor beproefden. En om een goed voorbeeld te zijn, nam hij zelf zijn kerkelijke plichten streng in acht. Na de vroegdiensten bleef hij vaak "in den choor in sinen stoel op sinen voeten sittende, en binnen losende (stil lezende), denkende of bedende of contemplierende (peinzende) toe sinen eyghenen voertganc (geestelijke ontwikkeling), ende den brueders in een exempel".

In het levensprogram der broeders speelde de ootmoedigheid, de nederigheid, een grote rol. Het was hun streven de minste te zijn van allen, het minste voor zichzelf te vragen, zich het armoedigste te kleden, ja, zichzelf te vernederen. En Willem Vornken ging ook hierin zijn broeders voor: "... hij en was in sinen clederen curioes...., in der religien plach hy alle sine cleder hent tot ter openbaere tellinghe der vademen (tot op de draad versleten), soe veel als ment hen toeliet te dragen. Mer als hy buten cloesters onder die werltlike menschen solde wanderen, soe en plach hy ghene snode versletene cappe, mer ene redelike guede cappe an te trecken, omme eerbaerheit wille der religien ende omme sine eerwaardicheit...." Met het eten was het al evenzo gesteld. "In der spisen... en was hy niet eyghensoekelic (zelfzuchtig), mer sinen brueders mit vuericheit voorgaende, soe at hy ghemeynlike die snodeste spise, ende die spise myn smakelic, ende dat gaste (bedorven) verkensvleisch, of ander vleisch dat myn etelic was, hy sittende by der schellen (aan tafel had hij een schel tot zijn beschikking), of mitten gasten int hoeft der tafel sittende plach hy af te snyden ende te eten. Alsoo deede hy stadelic van den visschen ende van der ander spisen. Want die cleyne vyschkens plach hy uut vuericheit sijns gheestes ducke den grote visschen boven te setten, den monde ende der begheerten, van mynnen der penitentien, die groten versmadende mitten cleynen ghenoechdoende".

De broeders spraken met elkaar af de minder goede stukken er van te voren af te snijden, "mer als hy dat merkede soe seechde hy tot Goessen den conveers: "Waer sin die hoofde der coninghe ghebleven, beteikende die ombequame stucke die afghesnede waren". De conveers antwoordde: "Alre liefste pater, weset toe vreden, die en sin niet verloren, mer se comen tot behoef der armen, die daer seer wal tevreden sin, oec mit danckerheit".

Maar de Prior waarschuwde: "Hoede iu voertan dat ghy soedaen stucken niet af en snyden, want se dienen my soe wal teten (tot stenen) als die armen, ende ic en bin van gheenre beterre ghedaente dan die armen, ende se sin machschien tederre dan ic bin".

Vornkens kunstzinnigheid werd geroemd. In het St. Agnietenklooster illustreerde hij de boeken voor koor en bibliotheek en het is wel voor zeker aan te nemen dat hij dit ook gedaan heeft in Windesheim en Bredevoort. Hoe eenvoudig zijn leven ook was, de kerk, het koor en de altaren liet hij kunstig beschilderen en op de feestdagen droegen de priesters fraais versierselen. Voor God kon het nooit schoon genoeg zijn. Ook zijn zingen viel op: "Hij zong devoot, aangenaam en klankvol". Hij had een welluidende stem, die lieflijk en helder klonk.

Op het terrein van de bouwkunst stelde hij geen hoge eisen. Zijn voorganger, Gherardus Delft had, wegens de jaarlijkse vergadering van het generaal-kapittel op Windesheim met ruimtetekort te kampen en hij besloot uit te breiden. Vooral de kerk moest vergroot worden. Daarvoor kocht hij 350.000 stenen, 350 ton kalksteen, 1000 planken van wagenschot (eikenhout), balken enz. Maar voor dat hij aan de uitvoering toekwam overleed hij. Vornken achtte het niet nodig de kerk en de andere gebouwen te vergroten. Hij vond de kleine gebouwtjes uit de beginperiode van Windesheim nog goed genoeg. Hij begon zelfs de verzamelde materialen weg te schenken aan andere kloosters. De broeders waren het ermee niet eens en protesteerden en trachtten hem tot andere gedachten te brengen. Hij liet zich overreden maar ging zolang de bouw duurde op inspectie in andere kloosters.

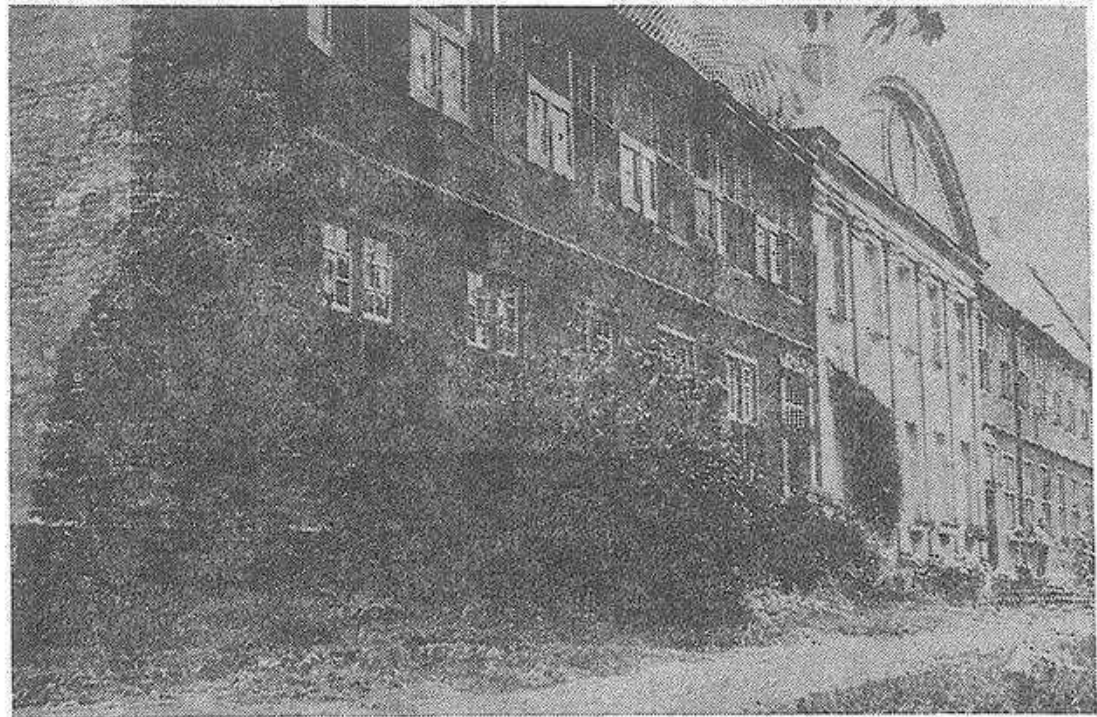
Dederich (Dirk) van Lintelo, de stichter van het klooster, is waarschijnlijk ongetrouwd gebleven; wel had hij een onechte zoon, Willem. Als voorwaarde bij zijn schenking bepaalde hij, dat hij voortaan in het klooster mocht wonen. Dirk gaf een stuk grond dat in 1381 gekocht was van Johan Stromberghe en dus reeds een aantal jaren in het bezit van de Van Lintelo's was. Als Dirk dit land zelf gekocht heeft, dan moet hij in 1463 het jaar van zijn dood, ongeveer 100 jaar oud geweest zijn, een zeker voor die tijd onwaarschijnlijk hoge leeftijd. Dirk zal dit land dus wel geerfd hebben. Met de onderhandelingen tussen schenker en broeders zal enige tijd zijn heen gegaan, evenals bij het ontwerpen van de kloostergebouwen en de voorbereiding van de bouw daarvan. In 1430 komt dan de stichting tot stand onder de naam: "Domus beata Mariae in Nazareth" (Huis van de gelukzalige Maria van Nazareth).

De eerste gebouwen waren zeer eenvoudig van structuur; ze zullen wel weinig afgeweken hebben van de toenmalige boerderijtjes. Ze werden "getymmert", een skelet van balken en binten en de ruimten daartussen werden opgevuld ^{met} beleemd rijshout. De afdekking geschiedde met pannen of met riet. Later is men tot steenbouw overgegaan. De stenen moesten ter plaatse gebakken worden en de daarvoor benodigde leem was in de omgeving aanwezig. Een stukje land naast de boerderij Van Eerden, waar het klooster heeft gestaan, heet nog altijd De Tichelkamp. Het klooster is waarschijnlijk in de 150 jaar van zijn bestaan zeer bescheiden gebleven. Er werden alleen maar een kerk, een eetzaal, een schaapskooi en een molen vermeld. De kerk met elf(?) altaren en het kerkhof werden in 1472 door de wijbisschop van Munster gewijd.

Reeds tijdens de bouw, in 1431, kocht de prior een stuk land van de Vicaris van de Heilige Driekoningen en St. Liborius te Groenlo, dat de naam droeg van "Schaersvoort". Deze naam duidt erop, dat de naam Schaer hier reeds in gebruik was. Met de naam Schaer wordt een betrekkelijk klein stuk grond aangeduid van voldoende grootte om één dier een jaar lang te voeden. Dat is nu ongeveer een halve hectare, maar dat zal toen zeker wel meer dan het dubbele geweest zijn. Een andere betekenis is: een stuk land waaraan het recht verbonden was van het gebruik van de heide, de moerassen en de bossen van de marke, waartoe de grond behoorde. En in verband hiermede is het van betekenis, dat de broeders in hun onderhoud voorzagen door schapenteelt en paardenhandel. Zo is het bekend, dat in 1439 Gheert van Diepenbrock van de Havezathe Harreveld 33 te Zieuwent in het wild rondlopende paarden verkocht aan het klooster. Deze paarden liepen vrij rond en werden alleen gevangen voor arbeid en verkoop.

Het woord schaer had als grondbetekenis: afzondering, afscheiding, en het is niet onmogelijk dat men juist deze naam geschikt achtte voor een categorie van mensen die in afzondering leefde. De congregatie stichtte bij voorkeur haar kloosters in eenzame streken, ver van de steden en dorpen, Windesheim, Alburgen, Frenswegen, zo ook het klooster Schaer. Daar de naam Schaer reeds bekend was, kon deze gemakkelijk overgaan op het klooster. De kloosters werden dikwijls door het volk genoemd naar de plaats, waar ze stonden. De naam "Schaer" is dus de volksnaam, niet de officiële naam.

In 1432, twee jaar na de stichting van het klooster kwam het einde van het Utrechtse schisma. De broeders waren nog bezig hun klooster te bouwen, toen het bericht kwam, dat de pauselijke gezant, Johannes, bisschop van Maçon, de ban en het interdikt over Neder- en Oversticht ophief. De broeders konden naar hun klooster in Windesheim terugkeren, waar ze door de bevolking met

Het huidige klooster te Frenswegen met op de voorgrond de ruïne van het vroegere klooster.

vreugde werden ontvangen. Ze hebben hun klooster in Bredevoort niet in de steek gelaten. Het heeft ruim anderhalve eeuw zijn diensten aan de bevolking verleend.

Dirk van Lintelo heeft 31 jaar in het klooster geleefd; hij is in 1463 overleden. Dirk werd niet tot de donaten gerekend die al hun bezittingen aan een klooster vermaakten en daardoor levenslang inwoning en onderhoud genoten. Deze behoeften geen kloosterbelofte af te leggen. Dirk heeft slechts een deel aan het klooster vermaakt; zijn broer en diens zonen en ook de moeder van zijn onwettige zoon delen mee in de erfenis. De oorkonde van de nalatenschap is bewaard gebleven. Het klooster kreeg vier katersteden en twintig "eygen luden (horigen)". Dit waren: Griete en Stine, gesusttere seligen Johans Boeskings, echter dochtere Storys Eppinck, Rolof des Hasen Huysvrouwe, myt allen oeren (haar) kinderen + Johans Wisselings twee alderste dochteren Gese en Alyt + Lutgaert, Gese Rensings dochter, myt allen oren kinderen, Johan Lambert ende Fie, Gesen Snabben kinderen + en noch Griete Eppinck". Ook kreeg het een aantal wilde (eigenlijk verwilderde paarden). Bij dit deel van de erfenis behoorden nog twee (vaten) bottere-, die wij van Linteloe gheboert hebben van ener eygen maget" (van een horige vrouw). De moeder van de onwettige zoon ontving drie runderen. De vrijgraaf Berend de Duker schijnt bij deze verdeling een belangrijke rol gespeeld te hebben ten gunste van het klooster.

Aan de oorkonde waren acht zegels gehecht: van Herman en zijn zonen, van de prior van het klooster, van de twee getuigen, Claas Roever (voor het convent) en Rutgher van Diepenbreech jr. (voor de Van Lindelo's) en "to noch meerre getughe der waerheit en ganser vaster stedigheid", door beide partijen daarvoor aangezocht, door "den edelen en welgeboren unsen lieven gemynden heren, heren Henrick, heren to Gemen en to Wevelhoven etc..." Ghegeven in 't jaer uns Heren, dusent vierhundert drieënsestich up avent der hilligen Apostelen Petri en Pauli" (29 juni). De zegels zijn niet meer aanwezig. Enkele van de bovengenoemde namen komen nog in deze streek voor.

(wordt vervolgd)

Op de foto een tekening van Piet te Lintum van de oude keldertrap van het klooster 't Schaer die nog enige jaren geleden aanwezig was in de huidige boerderij 't Schaer in Vragender.

SOCIALE ZORG ROND 1700

Om een vergelijk te maken met onze hedendaagse sociale toestanden moge onderstaande extracten dienen uit de boeken van de Nederl.Herv.Kerk te Lichtenvoorde. Op 18 mei 1716 schrijft Ds. Arnoldus Monhemius in zijn notulenboek:

Also Ernestina Brüninck, nae haer kint Peter genaemt niet om en siet en 't kint dus aghtergelaten hebbende, so heeft de Eerw.Kerckenraedt dienstigh geoordeelt om 't voorn.kint Peter te besteden, gelyk we dan oock een accoort hebben ingegaen met Christina Warninck, wed. van Wynolt Berendsen, dat sy "t selve kint wel sal hebben te versorgen, mits daervoor in 't jaer te sullen krecken de somma van 24 gl. welck accoort wedersyts is onderteikent.

Ruim een jaar later is het niet mis, want op 11 Juli 1717 schrijft hij:

Dewyl vele klaghten ter oren van de Ed. Vergaderinghe syn gekomen wegens 't kint Peter en hoe wed. Berendsen 't kint Peter voornt, niet wel suiverde en reinighde noch met een goede slaepplaetse versorghde en met een woort niet tracteerde, als 't accoort tussen haer en de Kerckenraet vermeldt. De Ed.Vergaderinghe dit met droevheit gehoort hebbende, heeft goet gevonden Committeerden nae het huys van vrouw Berendsen te senden om 't kint te visiteren en alles te examineren, gelyck dan syn gecommiteerd uyt dese Ed.Vergaderinghe: Jos Bosboom, ouderlinck en Jan Krabbenborgh diacon nevens de Custos. Dese saeck ondersoght hebbende, hebben dese aen de Ed.Vergaderinghe gerapporteert met veel leetwesen, dat se het kint in een Myserabele staat hebben gevonden en dat de klaghten over wed. Berentsen in 't niet wel tracteren van 't kint gegrondet syn. So heeft de Ed.Vergaderinghe ten besten van 't kint besloten om 't van de wed. Berentsen af te nemen en bij een ander te besteden, gelyck 't dan op dato als boven is besteeft aen Hendersken ten Have, laetst wed. van wylen Harmen Sternenborgh voor de somma van f 24,- in 't jaer. Hiervan is een schriftelijk accoort gemaect, dat van weerszijden is onderteikent.

Waarschijnlijk is Peter bij Hendersken ten Have beter verzorgd, want tot 1724 zijn er geen klachten. Volgens de aantekening van 3 Jan. 1724 heeft de Ed.Vergaderinghe het beste met hem voor.

Bij deze gelegenheit is geaccordeert en besloten in de Ed.Vergaderinghe of de jonghe Peter Bruyninck, de Predikant aenmerckende dat dese jonghe tot syne jaren quam en dat hy alhier in 't wilde liep, stelde voor of hy niet buyten deze plaetse by 't snyderen moste bestadet worden. Dit in omvrage geleght synde en met een meerderheyt van stemmen van jae geoordeelt en verder besloten, dat tot dien eynde ene emissie sal gemaect worden om dese bestadinghe te doen, gelyck dan tevens de Pastor is gecommiteert, de Hr. F.H. Stumph ouderlinck en H.Manschot Diacon.

Met grote voortvarendheid wordt aan deze opdracht gewerkt, want 2 dagen later rapporteerden de H.H.gecommiteerden:

Dat se Peter Bruyninck hadden tot Aelten bestadet by Gerrit Brethouwer kleermaker aldaer voor de tyt van 3 jaeren, waervoor hy sal profiteren 80 gl. in dese 3 jaeren, volgens 't daer van gemaecte accoort, leggende by de andere schriften.

Op 13 october 1726, dus ruim 2 jaren later, horen we, hoe het onze snydersgezel in Aalten verging. De Predikant schreef op die dag in zijn notulenboek:

Maeckte Diacon Harmen Tongerlo aen den Predikant bekend, hoe dat Peter Bruyninck, die van de Ed.Kerckenraedt was bestet te Aelten by Gerrit Brethouwer by 't snyderen, van voorn.Brethouwer op dato als boven in een vuyl en sneeuwaghtig weer was weggejaeght nae Lightenvoorde om geen andere redenen, so voorn.Peter seyde, als dat wegens grote koude niet hadde k"onnen naayen als behoorde. De Ed.Vergaderinghe hadde volgens afspraak met Brethouwer voorn. verwacht, redenen daervan te weten, 't sy door hem selve of door een brief,dogh te vergeefs ! Wat raedt? De jonghe was hier ! De Ed. Vergaderinghe heeft 't weggagen van Peter door Brethouwer die volgens afspraak geen redenen van syn doen op dese tyt heeft ingebracht aan dese Ed.Vergaderinghe gantsch quelick genomen en oordeelt, dat aen Brethouwer voorn. de laetste 20 gl.sal ingehouden worden, dewyl de jonghen buyten-tyts weggejaeght is en dat tot der tyt toe, dat dese saeck nader overwoghen sal worden. Ondertusschen vond de Predikant raetsaem, dewyl Peter syn Moeder hier was die volghens een algemeen Gerichte een mooie somme gelts van haer broer uyt Oost-Indien hadde gekregen, dat diacon H.Tongerlo nevens eenige Broeders Duderlinghen haer daarop souden begroeten, note Consistorii met voorstel, hoe de Ed.Vergaderinghe niet alleen als opsienders maer oock als

Vaders met haer kint tot hiertoe hadden gehandelt en nu so verre gebraght, dat 't bynae goet was om syne kost te verdienen, met voorstellinghe, dat sy als moeder 't naest synde en nu van den Hemel gesegent synde, haer kint moghte nae-sigh nemen om 't verder te versorgen nae behoren en dat nae lighaem en siel. Hierop heeft Ernestina Bruyninck moeder van voorn. Peter gelieven aen onse gecommiteerden namens Jan Schröder en Hendr. Keusinck ouderlinghen en H. Tongerlo diacon te antwoorden, dat sy met alle dankbaerheyt erkende het goede en alle trouwe opsight die de Ed. Kerckenraedt voor haer kint hadde genomen en met belovte, so den Hemel haer in 't toekomende gelievde te segenen, dat sy 't altyt aen de Diaconie wilde vergoeden. Voorn. Ernest. Bruyninck beloovde verder haren soon Peter voort nae sigh te nemen en hem in alles te versorghen. Dit verhael van de Ed. gecommiteerden in onse vergaderinghe synde, met veel genoeg aengehoort, syn de gecommiteerden hertelick voor haere moejte bedanckt en sullen aen Peter die kledinghe die in de vorige vergaderinghe syn geacoordeert voor 't laatste door den tydelicken diacon H. Tongerlo besorghet worden.

Aldus heeft dit ware verhaal nog een happy-end.

Het zal niet toevallig geweest zijn, dat Peter buiten Lichtenvoorde, bij Gerrit Brethouwer te Aalten (Barlo) werd geplaatst. De familie Bruyninck kwam oorspronkelijk uit Barlo. In deze buurtschap, nabij de boerderij "t Wiechers" is nu nog de Bruyninckweg en is Brethouwer een bekende naam.

Dinxperlo, december 1978.

Harry Kruip.

Zie toe, van wien gij spreekt,
En hoe, en waar, en in wat zin,
Is eens het woord ter lippen uit,
Het keert er nooit weer in.

Geen werk van mensen is volmaakt.
De wens is de vader van de gedachte.
Het hemd is nader dan de rok,
Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten.
Ledigheid is des duivels oorkussen.
Geen muren verduren der uren geweld.

Die Koninkrijken won en legers heeft verslagen,
Mag vrij van laurier, een trotse krone dragen.
Maar die ver boven dat, zichzelf verwinnen kan,
Geef hem de hoogste kroon, hij is de sterkste man.

A.D. MCMLXXVIII-V/IX

Diekas Willem.

HET STATION LICHTENVOORDE GROENLO (vervolg)

De N.W.S. (na 1926 N.S.) bouwde langs haar lijn van Zutphen naar Winterswijk stations en halten of stopplaatsen.

Stations waren de gebouwen en inrichtingen in Vorden, Ruurlo en Lieveelde (Lichtenvoorde-Groenlo). Wat groter en ook het hoofdgebouw was het station in Winterswijk.

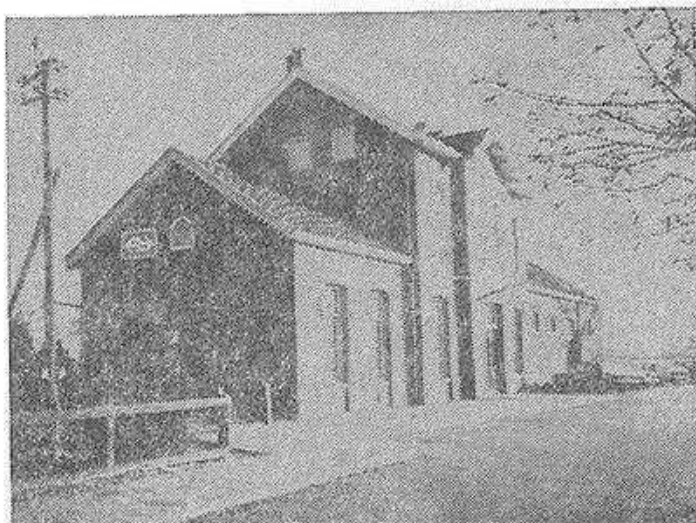
Halten of stopplaatsen waren, zo lezen we in de winterdienstregeling van 1902/1903, Werken bij Vorden, Brandenborch bij Ruurlo en Beltrum - Zieuwent (ongeveer bij het kruispunt van de baan met de weg van Beltrum naar Zieuwent).

Bij deze halten waren geen voorzieningen zoals bij de stations, hoogstens een verhoging langs de rails. Ook het vervoer van goederen tussen de halten onderling kon niet. Deze halten zijn allang opgeheven en ook niet meer terug te kennen waar ze gelegen hebben. De stations echter hebben de honderjarige leeftijd wel bereikt, al lijkt het erop dat hun laatste dagen geteld zijn.

Er is helaas niet zoveel bekend van het station Lichtenvoorde-Groenlo, zoals het nog steeds officieel heet. Wij weten niet eens wie de architect is geweest van dit 100-jarig gebouw in Lieveelde. Nog altijd komend van Groenlo over de oude grindweg, is het station een markant gebouw voor Lieveelde.

De N.W.S. liet op 29 augustus 1877 één bestek maken voor drie stationsgebouwen. Behalve het voornoemde ook dat van Ruurlo en Vorden. Het werd door de directie het A-type genoemd. Onduidelijk is hoe het N.W.S. station in Winterswijk genoemd werd.

Behalve het stationsgebouw bestond één station ook uit een privaatgebouwtje (w.c.'s voor dames en heren) met een magazijn onder één dak, een veelading en een welput met pomp. Om de toiletten te vrijwaren tegen niet-juist gebruik konden "hoge nood" klanten de sleutel bij de stationschef verkrijgen, want alleen de urinoir was zonder obstakel te bereiken.

De juiste plaats van deze inrichtingen zullen door de hoofduitvoerder, Ir. Nivel, wel persoonlijk zijn aangegeven, want een situatie-tekening is niet bekend.

Voordat we het stationsgebouw iets nader bekijken, eerst iets over de veelading en welput.

Een veelading is een voorhoogde plaats voor lossen en laden met een lengte van 27 meter uitgevoerd met klinkers. Eén of twee zijden, niet de spoorzijde, langzaam oplopend om karren en wagens de verhoging op te rijden. Deze veelading heeft in Lieveelde gelegen op ongeveer 10 meter afstand van het stationsgebouw richting Winterswijk. Is al sinds jaren afgegraven en niet meer te herkennen. De welput moest een binnenwerkse wijde hebben van 1 meter en de pomp met zuigbuis moest minstens veertig gulden kosten. Schijnbaar waren er goedkope pompen en gold toen nog de regel van goedkoop is slechter. Ook deze attributen en het privaatgebouwtje zijn allen verdwenen, eveneens het dubbel-woonhuis dat aan de stationsstraat lag. Honderd jaar geleden moet er een firma J.B. Sterenberg in Lichtenvoorde met grind een weg verhard hebben naar het station en daarna zorgen voor het verharderen van de perrons. Dit kostte toen bijna 2500 gulden, waaruit we afleiden dat deze plaats waarschijnlijk een veenachtig gebied was. Wij mogen aannemen dat deze grindweg de tegenwoordige Stationsstraat in Lieveelde is.

Het stationsgebouw was als volgt ingedeeld. Op de begane grond een bergplaats voor goederen, het bureau, een trappenhuis, een wachtkamer 1e en 2e klasse en een voor 3e klas passagiers. Binnenom waren deze ruimtes te bereiken via de vestibule. Boven waren de woonvertrekken voor de stationschef. Schrijver is in het bezit van een fotocopy van de originele tekening. Het blijkt echter dat het stationsgebouw in Lieveelde alleen de vestibule, het bureau en het trappenhuis volgens het ontwerp ook als zodanig in gebruik heeft. Men was toentertijd schijnbaar wat vrijer in het uitleggen van een tekening.

Hoe het zit met de stations in Vorden en Ruurlo is mij niet bekend.

In de oorlog 1940-1945 heeft de wachtkamer van nu een tijdje dienst gedaan als klaslokaal, omdat het Duitse leger de school had "organiseerd".

In maart 1878 werd "Lieveelde" van binnen afgetimmerd en kon op 15 juli daarop de eerste stationschef zijn intrek nemen. Het was de heer J.K. Dege naar die in dienst was van de H.S.M., daarvoor in Hilversum gestationeerd.

Van andere personeelsleden uit die begintijd is niets meer te achterhalen.

Op 29 mei 1883, dus vijf jaar na de bouw van het station, kon men al overstappen naar Groenlo. Er was een vier kilometer lang baanvak gelegd van het station in Lievelede naar Groenlo. Het was geen succes; in oktober 1922 werd de baan opgebroken. In Lievelede kent men nog het nu weinig gebruikte fietspad naar Groenlo: de trambaan. Het dorp Lichtenvoorde kon vanaf 1908 geheel meeprofiteren van de voordelen van de ligging aan de belangrijke lijn Zutphen-Winterswijk. In dat jaar verbond de Geldersch-Westfaalsche Stoomtram-Maatschappij station Lievelede met Lichtenvoorde-Dorp. Deze verbinding is zeer belangrijk geweest voor personen en goederen van en naar Lichtenvoorde. Het overstapstation van de G.W.S.M. lag tussen het tegenwoordige N.S.Station en Café Arink. Een lichte helling daar was het vroegere perron. Het overslagstation van goederen, vooral steenkool voor de fabrieken lag een honderd meter meer richting Winterswijk.

Het Station in Lievelede is vooral van belang geweest voor de overslag van goederen voor de Lichtenvoordse leerbewerkende fabrieken tot de opheffing door de N.S. in 1953. Tenslotte werd de lijn voor enkele jaren met opheffing bedreigd, maar mede door protesten uit de Achterhoek kon dit worden voorkomen. Het feit dat de verbinding nu belangrijk is geworden als "lusverbinding" samen met Winterswijk-Doetinchem-Arnhem, wil N.S. beide lijnen moderniseren.

Men wil eind 1979 het Vereenvoudigd Beveiligings- en Beheersings-systeem invoeren. Dat houdt in: enkele railverleggingen o.a. in Lievelede, bediening van de lijn vanuit Zutphen en haltes waar nu stations zijn.

Wat er zal gebeuren met de honderjarige, het station Lichtenvoorde-Groenlo, is op dit ogenblik nog een vraag.

Met dank aan de heer Bootsma in Vorden, die mij belangeloos veel N.S.-informatie beschikbaar stelde.

B. Marijnusse.

D'N TUINMAN EN ZIENEN HOF - WAORUMME MOT DAT NO?

Iedern meddag zat-e daor op 't bènksken in d'n hof tegenaover 't bejaordenhoes. 't Was zienen hof e-wordene, waor-t-e al jaor'n lang in e-vreut hadde. 't Was zien paradies, maor ok veur vólle leu was 't d'n hof van Eden, zo as ze zich dat in gedachten veurstell'n.

De oldjes oet 't hoes en de leu dee d'r dageluks an veurbi-j gingen, wisten neet better dan dat d'n man bi-j d'n hof heur'n.

's Meddags um good één uur, as de deenstbusse passeerd was, stok-e de stracte aover en zetten zich op 't bènksken. Dan luusterne naor 't zingen van de veugels, d'n geetelink, d'n liester en 't gekwetter van de spraon en de muske met wieter in d'n hof 't gekoer van de holtdoeven.

Dan zoch-e zich in één van de tèske ne sinaasappel den-e röstig en op zien dooie gemak ofpell'n. Ziene gedachten leet-e de vri-je wille en ongemarkt gleeed zienen blik dan deur d'n hof met de oer-olde beume en waorin de veugele al dee jaor'n deur 'n veilig tehoes hadden e-vondene.

Zonder 't rech te wetten, hadde zienen dageluksen sinaasappel van d'n bas ontdaone. 't Was net of de leu d'r op wochten, want as-e den op had, kwamp 't praotvolk bi-j um staon.

Zien hele wèezen was met 't ritme van de natuur deurtrokkene; gestaag vverdan, maor neet aoverhósten, want dan maak i-j alles kapot. De natuur kö-j no enemaole neet dwingen, alles hef zo zien eigen tied neudig.

Met 'n betjen weemood dwalen zienen blik naor de beide olde beuken. In ene daorvan had-e as jungskene, no al weer vieftig jaor heer, zienen name e-krast. De letters waar'n met d'n stam met-e-greujd, zoas hee zelf met zienen hof. Jao, honderd-vieftig jaor waar'n ze wal, dee beuken. Twee zommers terugge hadden ze tevólle van de dreugte ehad en no hadde dat ongewisse geveul, dat ze d'r nooit weer helemaole boavenop zoll'n komm'n.

Midden op 't grösveld ston' ne oer-olden acacia, waorvan d'n bas as met mooi holtstniejwark versierd lek. Gin mense zol dat ooit können naomaken. De natuur hadde d'r meer as honderd jaor aover e-daone. Maar no zatten d'r op d'n stam grote dikke gèle zwamm'n.

Aover 't wandelpad kwamp ne kantoorklerk an. Onder 't lopen kek-e op d'n pols um te constateren dat-e nog twee minuten had um met d'n tuinman te könn'n praoten. 'n Paar lösse opmarkingen, um wat te zeggen te hemmen, aover 't weer en 't grös. To kek-e alweer op zien horlogie. Oet 't bejaordenhoes kwamp ne man schoevelend naoderbi-j. "'t Wordt tijd, nu moet ik gaan", zèè d'n klerk. "Och blief nog effen, ie könt d'r nog wal komm'n."

"Nee nee, echt niet, een minuut heeft zestig seconden, tot ziens", en daor staptén d'n klerk weer hen.

"'t Is toch ne empel van ne kearl", zèète to d'n klerk oet 't geheur was.

"Wat bedoel i-j daormet?" vroeg d'n olden man.

"Och", zèète, 't is wal ne goeien kearl, daor neet van, maor 't is zonne jachterbokse, zonne jappe van ne kearl." D'n olden man snappen 't neet, verston' dee praot maor half en sloffen daorumme maor verdan met ziene eigen gedachten.

't Was ne mooien zunnigen dag en ok de leu hadden daordeur wat zunnigs in zich. Enkele oldjes zatten boeten, op 'n beschut plaetsken.

"Wat is 't toch mooi in de natuur", zèè 'n jong vlot vrommes, dat naost um op de banke ging zitten. "Jao", zèète, "i-j zoll'n bowisse wal den helen dag boeten will'n wèèn, maor wat dat betröf, kriegt ze mi-j no ok neet naor binnen hen." "Wat doo-j no met dat kromme mes?" vroeg ze. Hee hadde 't nog naost zich op de banke liggen. "O, da's 'n sneujmes, daor snie ik 't olde holt met weg, dan kan 't jonge holt zich better zetten". "O," zèèt 't vrommes, dee dee spraoke neet helemaols begrèp.

Oet 'n café an de aoverkante kwamp 'n stel mansleu in zwa(r)te tuuge en met ne hogen ziejen op. "Is-t-er ne grove ewes?" vroeg ze. Zien gezichte betrok. "Dat bunt de drèègers", zèète. "Van monn'n is-t-er ne jonge vrouw begraven van bi-jkans 28 jaor. Dat kö-j neet veurstellen, da's heel slim. Zo inens oet 't volle lèèven weggerukt. I-j snapt 't neet. Earn man blif achter met twee bleute van kinder. Vreseluk is dat".

Ziene emoties was-e neet meer de baas, argens von'-e 't onrechveerdig. "En hier an de aoverkante is t'r ne vrouwe van in de negentig en dee wil maor neet oprassen. Waorumme mot dat no zo?" zèète heftig. "ik snap dat neet. Laatst hef ze nog e-zegd: "'t Lik wal of ze mi-j hierbaoven vergetten hebt. "'t Is onbegriepeluk."

To zoog-e dat 't al tied was.

"ik modde weer an't wark", zèète en leep de grósmatte op, as of-e veur ziene eigen gedachten wegleep.

't Sneujmes nampe met, um 't olde, bi-jkans dooje holt . . ., zodat 't jonge ne kans kreeg.

Eibarge/Legtenvoorde

Heujmaond 1978.

J O O P B R E N S.

VAN DE REDACTIE-COMMISSIE

Wij moesten enige weken geleden voor goed afscheid nemen van ons redactie-commissie-lid, de heer J.M.E.A. van der Velden. Voor zijn familie en ons een zwaar verlies, want hij vormde in onze commissie een belangrijke schakel in de keten van redactieleden, die samen de inhoud van ons orgaan bepaalden.

Hij muntte uit door een grote kennis van de streek en de onontbeerlijke tact om de vergaderden erop te wijzen, dat men op een zijspoor was beland en dus terzake moest komen om spijkers met koppen te slaan.

Ook was hij een echte natuurvriend. Zo kon hij een boeiend betoog houden over het beperken van het bermmaaien in onze gemeente, waardoor de plantengroei kon worden bevorderd.

Wij wensen mevrouw J. van der Velden-Wolters en haar familie vanaf deze plaats nog veel sterkte toe om dit verlies te kunnen dragen en zijn dankbaar dat wij zo'n lid in onze redactie-commissie mochten hebben.

De Redactie-commissie.

De heer S. Bovenga, sinds de oprichting in onze commissie, heeft gemeend er goed aan te doen zijn plaats beschikbaar te stellen, om deze te laten innemen door een persoon, die de historie van Lichtenvoorde beter kent. De heer Bovenga is afkomstig uit Friesland. Ondanks deze "handicap" heeft de heer Bovenga zich erg verdienstelijk gemaakt voor de vereniging. Wij zijn hem daarvoor zeer erkentelijk.

De Redactie-commissie.

In de ontstane vacature is voorzien door mej. Hanny Jaartsveld te vragen zitting te nemen in de redactie-commissie. Zij heeft aan ons verzoek voldaan en wij heten haar danook van harte welkom in ons midden.

Zij zal fungeren als contact-persoon.

De Redactie-commissie

In de redactie-commissie wordt al sinds enige tijd de behoefte gevoeld aan uitbreiding van het aantal leden. Met name aan een persoon die vlot van de pen is en ook interesse heeft voor onze streek.

Deze persoon menen wij gevonden te hebben in dhr. A.Th.J. van Tongeren. De eerste resultaten van zijn speurwerk in het gemeente-archief trof U in het vorige nummer aan en ook nu in dit nummer.

Wij wensen hem alsnog van harte welkom in onze groep.

De Redactie-commissie.

De heer J. F. W. Buijnink, penningmeester van onze vereniging, zou gaarne van U de contributie over 1979, zijnde f 15,-, zien overgemaakt op de Rabo-bank te Lichtenvoorde op het nummer 3361.63.932. Hartelijk dank.

Ik bun Dieksken van Knollenboers Grädsken
Ik bun Mieken van Pottuffel Jans
Al bunt wi-j neet geleerd in de beuke
Wi-j sprekt ok gin duuts en gin frans
Maor bowisse, wi-j zekt ow, wi-j holt van mekaar.
 Hola de riere, hola de raa
 Ons petmo zeg ok, dat wordt nog 'n paar.
 Hola de riere, hola de raa.

Hier bunt ons eerste paar klumpkes
Daor hebt wi-j 't lopen op e-leerd
Van Dieksken zien hoes naor ons arve
En ok wal 's umme gekeerd
't Gong eerst neet zo vlot, maor wi-j leerden mekaar.
 Hola de riere, hola de raa
 Dee klumpkes hebt ons e-bracht bi-j mekaar
 Hola de riere, hola de raa.

't Was op ne zondag - ne aovend
Dat Dieksken mi-j karsen had eplukt
To hef hee mien veur 't eerste an
zien zondagse vesjen e-drukt.
Ik zegge, Dieksken dat mag neet, 't liekt jao zo raar.
 Hola de riere, hola de raa
 Ik zegge, Mieke dat mot zo
 want wi-j holt van mekaar.
 Hola de riere, hola de raa.

-0-0-0-

Wiede-wied, wiede-wied
Mijn nestje zit in 't riet
Knaapje lief, je moogt het horen
Want je zult het toch niet storen.
Ik zing gerust mijn vrolijkst lied
Wiede-wied, wiede-wied.

Wiede-wied, wiede-wied
Mijn nestje zit in 't riet.
Weldra zullen lieve kleinen
In mijn aardig nest verschijnen.
Kom ze zien, maar plaag ze niet.
Wiede-wied, wiede-wied.

Ik heb een aardig vinkje
't Zit buiten in een kooi
't Fluit allerhande deuntjes
O, jongens, 't gaat zo mooi.
Ik wou dat ik zo zingen kon
Ik wed dat k'er mijn kost mee won.

Ik zal op mijn vinkje passen
zo goed als ik maar kan.
Zijn bakje zal ik vullen
Met zaad, daar houdt het van
Met helder water vul ik het glas
Ik wou dat ik ook zo'n vinkje was!

Drie gedichtjes van
de heer W. A. Hegeman

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013